

Gijzelaar, gijzelnemer, overheid, politie, media:
touwtrekken geblazen !

Bruggeman, W., De Sutter, J. en Luypaers, P.*

1. Inleiding

In artikel 347*bis* van het Strafwetboek wordt het begrip 'gijzeling' als volgt gedefinieerd:

'Gijzeling is de aanhouding, de gevangenhouding of de ontvoering van personen om deze borg te doen staan voor de voldoening aan een bevel of een voorwaarde, onder meer een misdaad of een wanbedrijf voor te bereiden of te vergemakkelijken, de vlucht, ontvluchting van de daders van een misdaad of wanbedrijf of hun medeplichtigen in de hand te werken, hun vrijlating te beschouwen of ze hun straf te doen ontgaan.'

Uit deze definitie blijkt dat de gegijzelde niet het uiteindelijke doel van het misdrijf is: hij/zij is het middel om andere objectieven te realiseren en daarvoor heeft de dader behoefte aan publiciteit, die hem zomaar en in ruime mate wordt gegeven door de massamedia.

Gijzelingen zijn daarom 'publiciteits- of mediagerichte' geweldsdelicten, net zoals voetbalhooliganisme, terroristische acties, ... Het karakteristieke van dergelijke 'publiciteitsgerichte' geweldsdelicten is dat geweld gehanteerd wordt als middel tot communicatie.

Dit artikel stelt zich tot doel de concurrerende belangen n.a.v. (nieuws)mediaberichtgeving bij gijzeling aan een onderzoek te onderwerpen. Dit artikel heeft, althans volgens de auteurs, vooral een inventariserende waarde. De problematiserende analyse geeft vaak een aanzet tot discussie in een materie gekenmerkt door onduidelijkheid in een wirwar van uiteenlopende en vaak contradictorische finaliteiten. Hierbij werd gepoogd aansluiting te vinden bij de actualiteit. De juridische benadering werd beperkt tot de juridische grondslagen van de Belgische mediaberichtgeving, zonder b.v. de 'gijzeling' of andere rechtsfiguren op hun beurt aan een analyse te onderwerpen.

De drie auteurs beseffen dat, hoewel hun verschillende disciplines een gediversifieerde invalshoek waarborgen, dit artikel in globo uit het politiemidden is ontsproten. Deze bijdrage moge de lezer aan het andere eind van het touw dan ook uitnodigen om eveneens in de pen te kruipen.

(*) Resp. Hoofddirecteur van de operaties, Adjunct-Hoofddirecteur externe relaties en Adjunct-Directeur operaties openbare orde bij de Generale Staf van de Rijkswacht.

2. De Westerse (media)berichtgeving

De (nieuws)mediaberichtgeving bestaat uit een interactie tussen de journalist en het publiek waarbij een communicatieproces tot stand komt. Een communicatieproces kan het best geanalyseerd worden aan de hand van een communicatiemodel. Dergelijke modellen bieden immers het voordeel dat zij een algemeen beeld brengen van de verschillende elementen die deel uitmaken van het communicatieproces. Eén gevaar wordt echter onmiddellijk duidelijk: modellen zijn steeds onvolledig en overgesimplificeerd.

Het bekendste en ook eenvoudigste model is dat van Lasswell:

‘Who says what in which channel to whom with what effect’

Dit model vormt een uitstekend uitgangspunt voor het hierna volgende onderzoek omdat men er een aantal onderzoeksterreinen kan uit afleiden.

Een eerste onderzoeksterrein betreft de zender of communicator, in casu de journalist, omschreven met de term ‘who’. Vervolgens onderscheidt men de boodschap, de bewustzijnsinhoud van wat overgedragen wordt: ‘What’. Dit is in dit geval de nieuwsmediaberichtgeving. Het begrip ‘channel’ verwijst naar het gebruikte kanaal, hier de audio-visuele media. Onder de term ‘whom’ wordt de ontvanger verstaan, m.n. het publiek van de massamedia. De laatste schakel in het model van Lasswell betreft het gegenereerde effect, i.e. de (in)werking van de mediaboodschap op opinie, houding en gedrag van de ontvanger.

2.1. DE JOURNALIST

In de Westerse samenleving is de vrijheid van meningsuiting een grondwettelijk gevrijwaard recht. De georganiseerde massamedia zijn instituties die bij monde van de journalist instaan voor de informatievoorziening van de burger. Hoe moeten wij ons de professionele communicator voorstellen?

In de literatuur wordt de communicator vaak omschreven als: een persoon of een groep die informatie en opinies verzamelt, formuleert en doorgeeft aan ontvangers. Over het beroep van journalist bestaan heel wat stereotypen, mede in de hand gewerkt door geromanceerde literatuur, film en televisie. Daarin wordt de journalist voorgesteld als de ‘waakhond’ van de democratie, onafhankelijk, kritisch, vasthoudend.

Hoewel heel wat journalisten zichzelf ook op die manier zien, moeten hier toch enkele kanttekeningen worden gemaakt. De massamedia zijn immers tot een echte industrie uitgegroeid, met de journalisten als werknemers wier journalistieke resultaten onderhevig zijn aan allerlei factoren. Een aantal communicatiemodellen, vooral deze van Maletzke en De Fleur, tonen nl. aan dat professionele communicatoren niet autonoom kunnen handelen en dat een aantal factoren het redactionele werk beïnvloeden. Een viertal factoren kunnen worden onderscheiden. In de eerste plaats is er de invloed van de persoonlijkheidskenmerken zoals leeftijd, geslacht, opleiding, politieke oriëntatie, demografie, enz. evenals de impact van de sociale controle uitgeoefend door sociale klasse, ... Vervolgens is er wat in de literatuur de instellingsdwang wordt genoemd. Journalisten zijn immers contractueel, institutioneel en cultureel gebonden aan het medium, hun werkge-

ver. Ten derde is er de druk van het medium: de primeur, de deadline bepalen in sterke mate de diepgang en inhoud van het gepresteerde nieuws. Een laatste factor betreft de 'smaak' van het publiek.

2.2. DE BOODSCHAP

De boodschap is de bewustzijnsinhoud van datgene dat door de journalist via een medium wordt overgemaakt aan het publiek. Hierboven werden reeds enkele factoren besproken die het redactionele werk van de journalist (kunnen) beïnvloeden. Maar ook de nieuwsbronnen zelf hebben een belangrijke invloed op het redactionele werk.

Waar haalt de journalist zijn informatie vandaan? Dit domein is zeer ruim en omvat, in het geval van de gerechtsjournalist, o.a. het slachtoffer, de dader, de verdedigende advocaat, eventuele getuigen, de politiediensten, het parket, enz. Elke informatie moet steeds ernstig worden genomen, ongeacht waar ze vandaan komt. Daaruit vloeit dan een oordeel voort over de kwaliteit van de bron en van de informatie. Het is aan de journalist om uit te maken waarom de informatie hem werd toevertrouwd, hoe groot het waarheidsgehalte is, en of het nuttig, noodzakelijk, dan wel mogelijk is ze te publiceren.

Het is bovendien mogelijk dat een journalist door zijn informant beperkingen opgelegd krijgt wat de publikatie van de informatie betreft. Zo kunnen sommige zaken b.v. 'off the record' verteld worden.

Tot slot dient vermeld dat niet alle door de journalist opgevangen informatie 'nieuws' wordt. Nieuws wordt immers gemaakt, of beter: geselecteerd. In een studie van Galtung en Ruge¹ wordt gewezen op de stereotypen die bij dat selectieproces gehanteerd worden. Niet-cultuurgebonden evenals cultuurgebonden factoren bepalen volgens hen de nieuwswaarde.

Tot de niet-cultuurgebonden factoren behoren onder andere: de frequentie van een bepaalde gebeurtenis, de overschrijding van een bepaalde nieuwsdrempel, de duidelijkheid en ondubbelzinnigheid van de gebeurtenis, enz.

Naast bovenvermelde niet-cultuurgebonden factoren zijn er ook cultuurgebonden factoren die een invloed uitoefenen op de nieuwsselectie in onze media. Zo stelt men b.v. vast dat hoe negatiever de gevolgen van een gebeurtenis zijn, des te groter de kans dat deze als nieuws geselecteerd wordt.

2.3. DE MEDIAKANALEN

De journalisten profileren zichzelf bij voorkeur als de 'waakhonden' van de democratie. De boodschap die zij vanuit deze functie aan het publiek doorgeven, wordt o.m. bepaald door de technische kenmerken van het gebruikte medium. In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de vraag hoe volgens bepaalde mediatheorieën de massamedia zouden moeten functioneren of wat er van de massamedia – en dus ook van de journalisten – binnen onze westerse maatschappelijke context verwacht wordt. Vervolgens wordt aandacht besteed aan enkele specifieke kenmerken van de verschillende media.

1. GALTUNG en RUGE, 'The Structure of Foreign News', *Journal of Peace Research*, 1965, Vol. 1, p. 64-93.

De mediafuncties en -theorieën

In het werk '*Four Theories of the Press*' brengt F. Siebert² een overzicht van vier verschillende mediatheorieën die elk met één of ander politiek-sociaal-economisch bestel overeenstemmen. Deze vier theorieën, die toepasselijk zijn op alle massamedia, zijn achtereenvolgens: de autoritaire, de communistische, de liber-tijnse en de sociale verantwoordelijkheidstheorie. Naast deze vier mediatheorieën worden door een aantal auteurs zoals Kozyk en McQuail³ nog enkele andere theorieën naar voor geschoven, doch deze beperken zich doorgaans tot aanvullingen bij of kritiek op de eerste vier.

Het is de sociale verantwoordelijkheidstheorie die het best op onze eigen, westerse democratie kan worden toegepast.

Volgens deze mediatheorie vervullen de massamedia meer dan een loutere informatiefunctie. Zij zijn nl. de waakhonden van onze democratie. De massamedia moeten daarom het pluralisme en de diversiteit van de samenleving uitdragen. Hierbij moet echter wel vermeden worden datgene te verspreiden dat aanstoot kan geven aan bepaalde groepen of geweld of wanorde kan uitlokken. De massamedia moeten met andere woorden volgens de sociale verantwoordelijkheidstheorie, via een zelfregulerend systeem het evenwicht, binnen de bestaande wettelijke en geïnstitutionaliseerde samenleving, handhaven. De massamedia hebben dus bepaalde verplichtingen na te komen ten opzichte van de maatschappij.

De mediakenmerken

De selectie van feiten die als nieuwswaardig worden beschouwd, evenals de wijze waarop deze feiten worden verslaan, zijn sterk geconditioneerd door het gebruikte medium. Hierna worden enkele verschilpunten tussen radio, televisie en krant nagegaan.

Een eerste verschilpunt betreft de zogenaamde deadline. Het zijn vooral de journalisten van de geschreven pers wier verslaggeving beïnvloed wordt door deze deadline. Indien immers een bepaald punt in de produktiefase van een krant is overschreden, kan de inhoud niet meer gewijzigd worden. Radio- en televisieprogramma's kunnen daarentegen steeds onderbroken worden om nieuws 'heet-van-de-naald' uit te zenden.

De technologische vooruitgang heeft het bovendien voor radio- en televisiejournalisten mogelijk gemaakt om bepaalde evenementen 'live' te verslaan. Het publiek kan hierdoor sommige gebeurtenissen gelijktijdig meebeleven. Dit is een tweede verschil en voordeel van radio en televisie t.o.v. de krant.

Kranten hebben echter ook enkele voordelen in vergelijking met radio en televisie. Zo wordt een krant gekenmerkt door het zeer grote informatie-aanbod. Door zijn specifieke vormgeving, geeft de krant veel meer informatie dan de andere massamedia. Zo komt b.v. 15 minuten televisiejournaal overeen met slechts ± 3 kolommen van een krant.

2. SIEBERT, F., PETERSON, T. en SRAMM, W., *Four Theories of the Press*, Urbana, 1956.

3. KOZYCK, K., *Zur Funktion und Struktur der Publizistik*, Berlijn, 1968.

Krantenartikels kunnen daarenboven altijd worden herlezen. Men kan er naar verwijzen. Men kan ze bestuderen. Radio- en televisiejournalen zijn daarentegen vluchtig. Het dient echter te worden opgemerkt dat door het gebruik van radio- en videocassettes dit probleem kan worden ondervangen.

Een laatste verschilpunt betreft het gebruik van beeldmateriaal. Vooral televisiejournalisten selecteren feiten op basis van het al of niet beschikbaar zijn van beeldmateriaal. Televisie wil immers beelden. Opmerkelijk is de vaststelling dat ook krantenartikels steeds vaker geïllustreerd worden met foto's, tekeningen of grafieken en dit liefst nog in kleur.

2.4. HET PUBLIEK

Het publiek krijgt via diverse kanalen allerlei soorten van informatie op zich afgevuurd. De vraag die in het kader van dit artikel interessant is, luidt: 'Wat doen de mensen met de media?'. De belangstelling gaat hier naar de motivatie om zich aan een bepaald aanbod 'bloot te stellen': waarom wordt dit of dat programma, artikel, enz. geselecteerd? Een aantal onderzoeksinrichtingen trachten op deze vraag een antwoord te geven.

Zo zouden, volgens de cognitieve dissonantietheorie, mensen mediaboodschappen selecteren die met hun opvatting overeenstemmen en dit omwille van het 'reinforcement-effect'. De 'uses-and-gratifications'-theorie daarentegen stelt dat mensen de massamedia gebruiken om te voldoen aan bepaalde behoeften en verwachtingen. De media zijn voor velen een vorm van sociaal contact en escapisme; men verwerft kennis, ondergaat verschillende emoties, enz.

Wat de in beide theorieën vooropgestelde selectieve waarneming betreft, wordt in de 'media-factors'-theorie gesteld dat het selectieproces beïnvloed wordt door persoonlijkheidskenmerken, maar ook door interpersonele communicatie, groepsnormen en de commerciële structuur van de massamedia. In crisistijden, of wanneer de sociale controle wegvalt, blijkt dat het publiek veel meer beïnvloedbaar wordt voor het aanbod van de massamedia.

3. De medewerking van de nieuwsmedia bij politie-operaties

De verhouding pers-politie heeft een delicaat karakter. Beide groepen hebben dezelfde belangstellingspunten en beiden treffen elkaar op hetzelfde terrein. Hun doelstellingen liggen echter anders: de pers moet het publiek informeren, de politie moet het beschermen. In de praktijk impliceert het ene soms het tegenovergestelde van het andere. Heel algemeen kan gesteld worden dat de pers steeds op publiciteit uit is en dat de politie vaak discretie wenst. Er zijn dus voldoende redenen om tot een conflictsituatie te komen.

Men vindt in de uitgebreide literatuur over dit onderwerp oplossingen om deze conflicten zoveel mogelijk te vermijden. Deze gaan meestal in dezelfde richting: wederzijds vertrouwen opbouwen, onder meer door permanente persoonlijke contacten, b.v. door aandacht te schenken aan deze problematiek tijdens de vorming, enz. Men beoogt hiermee begrip te creëren voor elkaars werk en te komen tot een houding die kan worden samengevat als: 'Ik onderken de problematiek

van de ander en daarom tracht ik hen zoveel mogelijk, en binnen het kader van mijn eigen verantwoordelijkheid, te helpen'.

Niettegenstaande de fundamentele tegenstellingen is, mits een juiste ingesteldheid van pers en politie/overheid, de medewerking van de nieuwsmedia bij politie-operaties mogelijk. Daarenboven kan deze werking met de overheid, volgens de sociale verantwoordelijkheidstheorie, worden beschouwd als één van de taken van de massamedia.

Die medewerking kan zowel naargelang de media op een actieve als op een passieve wijze verlopen, overeenkomstig het vooropgestelde voorlichtingsbeleid om al dan niet bepaalde informatie-aspecten aan het publiek mee te delen.

3.1. DE ACTIEVE MEDEWERKING

Een eerste actieve samen- of medewerkingsvorm tussen pers en politie vormen de televisieopsporingsprogramma's. Dergelijke programma's kunnen omschreven worden als programma's die essentieel tot doel hebben om, periodiek of incidenteel, de hulp van het publiek in te roepen bij het ophelderen van onopgeloste misdrijven door het inwinnen van informatie.⁴

Naast het gebruik van 'conventionele' opsporingsmethodes zoals b.v. het verhoren van getuigen, een grootscheeps huis aan huis onderzoek,... lijkt het gebruik van de televisie bij opsporingen immers het sluitstuk bij uitstek te zijn en wel vanwege de relatief grote massa die wordt bereikt. Het ter hulp roepen van een groot publiek kan namelijk tot het opvangen van heel wat tips en bijkomende aanwijzingen leiden, die dan weer op hun beurt tot de oplossing van een misdrijf kunnen bijdragen.

Een andere mogelijke samenwerkingsvorm kan erin bestaan dat de politiediensten valse berichten opstellen en doorspelen aan de pers zodat de misdadigers een vertekend beeld van de situatie krijgen. Zo kan bijvoorbeeld de indruk gewekt worden dat er een enorme politiemacht op de been gebracht werd en dat een inval nakend is. In sommige gevallen gaven de terroristen zich spontaan over na kennisname van zulke berichten. Onvermijdelijk wordt ook het publiek in de luren gelegd wanneer valse informatie algemeen wordt. Er zijn echter ook gevallen bekend waarbij enkel de daders de valse nieuwsberichten te zien of te horen kregen. Zo werd speciaal voor de kapers van een bus in Japan een valse krant gemaakt waarin elk nieuws van de kaping ontbrak.⁵

Bij recente gebeurtenissen in ons land heeft de pers (meer bepaald de TV-ke-tens) haar beeldmateriaal ter beschikking gesteld van politie en justitie, om als bewijsmateriaal voor strafrechterlijke procedures te laten gebruiken. Verwezen kan worden naar het Heizeldrama, waarbij op basis van persbeelden hooligans konden geïdentificeerd worden. Opmerkelijk is dat alle voorbeelden die men in de literatuur hieromtrent vindt, betrekking hebben op de ordehandhaving.

Journalisten uiten bezwaren tegen inbeslagnemingen. Ze vrezen dat het publiek m.n. de manifestanten, de pers als handlanger gaat aanzien van de politie, zeker als inbeslagname een vaste regel wordt. Het gedrag van manifestanten t.o.v.

4. DE SUTTER, J., *De televisie als hulpmiddel bij het gerechtelijk onderzoek*, thesis RUGent, 1988.

5. SCHMID, A. en DE GRAAF, J., *Violence as Communication*, London, Sage, 1982.

de pers zou hierdoor kunnen wijzigen, zelfs in die mate dat de media het moeilijk zouden kunnen krijgen om hun werk te kunnen doen. Het is duidelijk dat dit middel met mate moet aangewend worden. Daar de pers in moeilijkheden zou kunnen geraken, zou ze tegenmaatregelen kunnen treffen. Zoals b.v. de onmiddellijke vernietiging van alle bewijsmateriaal.

3.2. DE PASSIEVE MEDEWERKING

Naast een actieve medewerking kan de pers de politie ook hulp bieden door juist geen of onvolledige informatie te verspreiden. Bedoeld wordt hetgeen in de literatuur perspauze wordt genoemd.

Wat is nu een perspauze? Binnen het Nederlandse overlegorgaan 'Justitie-Politie-Pers', kwam men tot de volgende aanvaardbare begripsbepaling⁶:

- onder perspauze verstaan we samenwerking op vrijwillige basis tussen pers en politie/justitie om, in gevallen van criminele ontvoering, publicitair stilzwijgen te bewaren;
- doel van de perspauze is het leven van de ontvoerden te redden;
- het verzoek tot instellen van een perspauze gaat uit van politie/justitie, die haar verzoek adequaat motiveert en zich verplicht de pers tijdens de perspauze nauwgezet op de hoogte te houden van de stand van het onderzoek;
- de perspauze eindigt uiteraard als het slachtoffer vrijgelaten of vermoord is of zoveel eerder als de omstandigheden dat mogelijk of onvermijdelijk maken.

Zowat alle schrijvers zijn het erover eens dat publikatieverbod niet door de overheid zelf kan worden opgelegd, maar dat de publikatiestop door de pers zelf aanvaard moet worden. Zelfs het overeenkomen met de media van een algemene regel of een algemene afspraak lijkt moeilijk en is misschien ongewenst gezien het middel te pas en te onpas gehanteerd zou kunnen worden. In alle westerse democratieën opereert men in deze materie dan ook op 'ad hoc'-basis.

Dan is er ook nog het probleem dat 'de pers' als gesprekspartner eigenlijk niet bestaat. Men kent een groot aantal journalisten met wie men tot afspraken kan (trachten te) komen, maar wat doet men tegen een 'cavalier seul', die zich niet houdt aan de afspraken of deze zelfs niet kent.

Ten slotte dient gesteld dat, zoals uit de begripsbepaling blijkt, de politie ook bepaalde toegevingen zal moeten doen om de pers tot een embargo te overhalen. Vaak gebeurt dit door het verstrekken van zoveel mogelijk informatie over de zaak en het inrichten van een voorlichtingscentrum. Het wederzijds vertrouwen zal op die manier, geval per geval, bij iedere gebeurtenis moeten blijven groeien.

6. BROUWERS, A., 'Perspauze: van hoge orde of tegennatuurlijk?', *Algemeen Politieblad*, nr. 4, 20 februari 1982. Het Overlegorgaan Justitie-Politie-Pers is in 1976 tot stand gekomen als resultaat van besprekingen tussen de Minister van Justitie, de Nederlandse Vereniging van Journalisten en het Nederlandse genootschap van Hoofdredacteurs. Naast vertegenwoordigers van de laatstgenoemde twee organisaties en - apart - van de radio- en televisiejournalistiek, hebben door de Ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken aangewezen functionarissen zitting in het orgaan. Hun taak is te zoeken naar oplossingen voor praktijkproblemen, die in het spanningsveld tussen Justitie en/of politie enerzijds, en de media anderzijds kunnen rijzen.

Er mag echter niet gewacht worden op een crisissituatie om met elkaar te communiceren.

Als besluit van deze paragraaf dient verwezen naar de beperkingen van de persberichten bij terroristische acties.

De problematiek van de persberichten over terroristische acties is belangrijk, o.m. vanwege het feit dat terroristen door hun acties in de publiciteit trachten te komen. De media worden door de terroristen vaak gemanipuleerd en als instrument gebruikt. Men spreekt van een symbiotische verhouding tussen terrorisme en media.

In deze context is het niet verwonderlijk dat de roep naar stilzwijgen in deze materie nog groter is. Toch zijn er een reeks argumenten op te sommen tegen het doodzwijgen van terrorisme:

- de terroristen zouden hun acties nog kunnen verscherpen om toch maar in de belangstelling te komen;
- de media en de overheid zouden hun geloofwaardigheid verliezen bij het publiek;
- oncontroleerbare geruchten zouden de bevolking nog meer verontrusten;
- het publiek zou een vals gevoel van zekerheid krijgen;
- de gewelddadige terroristen zouden minder negatief beoordeeld worden door een deel van het publiek;
- de publieke controle over de politionele activiteiten zou bemoeilijkt worden.

Ten slotte dient de vraag gesteld of door het verzwijgen van terrorisme aldus niet wordt toegegeven aan de voornaamste opzet van de terroristen, nl. de democratie afbouwen.

4. Het gebruik van de media door de daders

Net als de officiële instanties kunnen ook de daders gedurende een gijzelingsactie gebruik maken van de media. Ook hier kan dit gebruik op een actieve of passieve wijze verlopen.

Het actief gebruik komt hoofdzakelijk neer op het doorspelen van een boodschap, waarvan de inhoud afhankelijk is van de aan de media toegekende functie.

Het passief gebruik kan grotendeels teruggebracht worden tot het inwinnen van informatie.

4.1. HET ACTIEF GEBRUIK

In de inleiding van dit artikel werd gesteld, dat het misdrijf 'gijzeling' een publiciteitsgericht misdrijf is. De publiciteit vormt immers een noodzakelijke voorwaarde voor de realisatie van de door de daders gestelde voorwaarde/bevel. Veelal spelen de daders gretig in op het amplificatie- en diffusievermogen van de media. De boodschap die hierbij verspreid wordt kan variëren van het eisen van een losgeld tot meer terroristisch geïnspireerde boodschappen, zoals de aanklacht van een regime of het meedelen van bepaalde, afwijkende politieke doctrines.

De media kunnen niet alleen als verspreidingsmiddel worden gebruikt, maar ook als 'go-between' tussen de daders en de officiële instanties. Dit was bijvoorbeeld het geval in 1977 in Cleveland (U.S.A.) toen een politiekapitein en een 17

jaar oude vrouwelijke politiebeambte werden gegijzeld. De dader weigerde met de politie-onderhandelaars te spreken en wou enkel discussiëren met een lokale televisiereporter. Onder begeleiding van de politie bracht de journalist de ontvoerder ertoe van verdere daden af te zien en niemand werd gewond.⁷

Deze onderhandelaarsfunctie houdt wel enkele gevaren in wanneer de journalisten besluiten dit op eigen houtje te doen. Dit was het geval bij het 'Hanafi incident' dat plaats had op 9 maart 1977 in Washington DC (U.S.A.) en waarbij 134 personen werden gegijzeld in drie gebouwen gedurende 39 uur. Hanaas Khaalis, leider van de ontvoerders, werd telefonisch door enkele journalisten geïnterviewd rond de vraag of hij de politie al dan niet kon vertrouwen. Deze vraag maakte er de taak van de onderhandelaars, gebaseerd op wederzijds vertrouwen, zeker niet gemakkelijker op. In een ander interview werd Khaalis gevraagd of hij al dan niet reeds een deadline bepaald had. Het laatste wat elke onderhandelaar wil is nu juist wel een deadline.⁸

Het gebruik van de media door twee bijzondere dadergroepen: terroristen en voetbalhooligans

Een belangrijke vaststelling i.g.v. politieke geïnspireerde gijzelingsacties is het feit dat dergelijke gijzelingen op zich steeds ondergeschikt zijn aan het beoogde effect. Het gepleegde geweld moet hier immers de mogelijkheid bieden tot communicatie of, met andere woorden, toegang verschaffen tot de media.

De oorzaak hiervan is tweeledig, enerzijds is er de opkomst van de pers en de daaraan gekoppelde teleurgang van gelijkheid inzake vrijheid van meningsuiting. De pers die immers in handen was van een beperkte groep, herleidde de vrijheid van meningsuiting als dusdanig tot diezelfde groep; en anderzijds de opkomst van de zogenaamde 'yellow press' (U.S.A. rond 1850) die enkel en alleen als doel had zichzelf te verkopen en waardoor aan het geweld een grote(re) nieuws waarde werd toegekend. De minderheidsgroepen die geen toegang hadden/hebben tot de media, kwamen en komen nogal vlug tot de slotsom, dat geweld de deuren naar de media opent. In dit kader kan trouwens verwezen worden naar het fenomeen voetbalgeweld en de mediaberichtgeving erover.

Zo is uit onderzoek naar de achtergronden van voetbalvandalisme gebleken dat in de aandacht van de massamedia komen, een belangrijk objectief is in de psychologische beleving van hooligans. Zich 'on the scene' bevinden geeft hen een extra kick. Walgrave en Van Limbergen vermoeden dat ongeveer een derde van de Belgische voetbalvandalen fotoalbums en plakboeken bijhoudt met krantenknipsels.⁹ Het is een hele overwinning als de kranten de incidenten van het voorbije weekend vermelden en becommentariëren. Dat ze er vaak ook over zwijgen wekt daarentegen grote ergernis.

7. GLADIS, S., *The Hostage/terrorist Situation and the Medium*, FBI, September 1979, vol. 48 1119.

8. SCHMID, A. en DE GRAAF, J., *Violence as Communication*, Sage, London, 1982.

9. WALGRAVE, L. en VAN LIMBERGEN, K., *Sides, fans en hooligans; Voetbalvandalisme: feiten, achtergronden, aanpak*, Leuven, Acco. 1988, 259.

4.2. HET PASSIEF GEBRUIK

Naast het actief gebruik van de media door daders van publiciteitsgerichte misdrijven, worden dezelfde media ook op een passieve wijze gebruikt. Dit gebruik kan opgedeeld worden in drie groepen.

In de eerste plaats worden de media gebruikt als informatiebron inzake:

- de door de politie getroffen maatregelen;
- de identiteit en status van de gegijzelden, bijvoorbeeld in het geval van een vliegtuigkaping;
- de wijze waarop de publieke opinie reageert. Dit is belangrijk voor het achterhalen van het beleid dat door de politie en overheid zal worden gevoerd;
- bepaalde categorieën van personen, firma's, groeperingen,... die potentiële, toekomstige 'targets' of doelwitten kunnen zijn.

Een tweede manier waarop de media gebruikt kunnen worden, is als getuige en garantie tegen zogenaamde 'gemene trucs' van de politiediensten.

Ten slotte worden de media ook gebruikt als communicatienetwerk tussen diverse terroristische groeperingen.

5. De effectwerking van de nieuwsmediaberichtgeving over gijzelingsacties

Uit de vorige hoofdstukken blijkt dat de media omwille van hun amplificatie- en diffusievermogen 'gebruikt' (lees misbruikt) worden door de daders en soms ook door de officiële instanties, en dit ten koste van de integriteit van de media.

Dit amplificatie- en diffusievermogen van de media leidt tot een aantal effecten op de diverse, al dan niet rechtstreeks betrokken groepen, m.n.: de slachtoffers, de daders, de officiële instanties, de media zelf en het publiek.

Voor elk van de betrokken partijen wordt de invloed van de mediaberichtgeving hierna nagegaan. Wat de slachtoffers en de daders betreft, gebeurt dit gezamenlijk, gezien de grote afhankelijkheid van beide groepen t.o.v. elkaar.

5.1. DE SLACHTOFFERS – DE DADERS

Door de technologische vooruitgang kan er steeds meer nieuwsverslaggeving plaatsvinden vóór de afloop van een gebeurtenis, in casu een gijzelingsactie.

Hieronder wordt het zogenaamde Heisenberg-effect alsmaar belangrijker. Dit uit de kernfysica afkomstig principe betekent, toegepast op de media: 'The act of reporting changes the character of the events reported'.¹⁰ In de verslaggeving over gijzelingsacties speelt dit Heisenberg-effect een primordiale rol. Tijdens een gijzelingsactie worden de daders immers doorgaans geïnformeerd over het verloop van deze actie via de diverse media: radio, televisie en krant. De op deze wijze verworven informatie vormt voor de daders vaak de basis voor het nemen van beslissingen over verdere te voeren acties.

10. SCHMID, A. en DE GRAAF, J., *Violence as Communication*, London, Sage, 1982.

5.2. DE OFFICIËLE INSTANTIES

De politiediensten

Overeenkomstig het reeds aangehaalde Heisenberg-effect, beïnvloedt de media-berichtgeving inzake gijzelingsacties niet enkel de slachtoffers, maar ook het werk van de politiediensten. In de voorbije jaren is gebleken dat de politie af te rekenen had met de effecten van live-verslaggeving op aan de gang zijnde gijzelingen. In de eerste plaats is er de rechtstreekse impact op de politie-operaties. Enkele voorbeelden hiervan zijn voldoende om dit aan te tonen.

Op het ogenblik dat de ontvoering van de Amerikaanse Patty Hearst door het Symbionese Vrijheidsleger, op 4 januari 1974, zeer actueel was, werden door sommige journalisten de radiofrequenties van de F.B.I. afgeluisterd met scanners. Toen de F.B.I. op het punt stond drie leden van het Symbionese Vrijheidsleger te arresteren, werd dit nieuws door een radiostation uitgezonden. De daders die dit hoorden werden aldus verwittigd en konden ontsnappen.

Naast een rechtstreekse bestaat ook een meer indirecte effectwerking die verband houdt met de anonimiteit van het personeel van anti-terreureenheden. De rechtstreekse verslaggeving over de gijzeling van de directeur van de Leuvense Centrale gevangenis op 26 maart 1984 door twee gevangenen is hiervan een voorbeeld. Toen door de crisistaf die de operatie leidde, beslist werd één van de daders uit te schakelen, werd de schutter in close up in beeld gebracht. Hierdoor kwam niet alleen zijn persoonlijke veiligheid in gevaar, maar ook die van familie en kennissen.

Ook spelen bijzondere belangen inzake geheimhouding van toegepaste politie-technieken en -procédés. Publiciteit kan de herhaling ervan onmogelijk maken omdat de (potentiële) daders zich beter voorbereiden.

De aanwezigheid van de pers kan tevens, bijvoorbeeld bij een achtervolging, een interventie bemoeilijken en/of onmogelijk maken.

De overheid

Rekening houdend met de publiciteit die de media aan gijzelingsacties geven, ligt het in de lijn van de verwachting dat een dergelijke vorm van publiciteit een sociale impact heeft die doorgaans sterk genoeg is om een politieke klimaatsverandering te veroorzaken. Het publiek blijft immers niet onberoerd voor de verslaggeving over dergelijke geweldsdelicten. De vergrote bewustwording van en de daaraan gekoppelde slachtoffervrees voor gijzelingsacties zijn enkele van de mogelijke effecten van mediaberichtgeving over gijzelingsacties op het publiek (cf. 4.4). Het is nu deze door de media beïnvloede publieke opinie, die de overheid er zal toe aanzetten om bepaalde initiatieven te nemen in het kader van gijzelingsacties in het algemeen, en de respectieve berichtgeving erover.

Anti-terreurwetgeving, installaties van parlementaire commissies, inschakelen van legereenheden bij de uitoefening van politietaken,... zijn enkele voorbeelden van mogelijke maatregelen getroffen door de overheid tegen terreuracties. Wat betreft de initiatieven die door de overheid genomen kunnen worden inzake de verslaggeving daarover, kan een zekere gradatie worden vastgesteld: vertrekkend van het op gang brengen van de discussie tussen alle betrokken partijen over dit

onderwerp, over het vastleggen van door de media te volgen guidelines in geval van dergelijke crisisacties, tot de installatie van overheids censuur.

5.3. DE MEDIA

De berichtgeving over gijzelingsacties beïnvloedt ook op diverse wijzen, zowel in negatieve als positieve zin, de media zelf. Refererend aan de vorige paragraaf kan gesteld worden dat onder invloed van de mediaberichtgeving, de overheid in bepaalde gevallen maatregelen heeft getroffen tegen de media, waardoor de zo geprezen persvrijheid ernstige deuken heeft opgelopen.

Een tweede negatief aspect is de vaststelling dat de journalisten en media zelf rechtstreeks het slachtoffer van hun mediagedragingen kunnen worden. B.v. door aanslagen, gijzelingen,... hetzij van journalisten, hetzij van het medium zelf.

Een andere vorm van negatieve beïnvloeding door de berichtgeving over gijzelingsacties via de media, is de vaststelling dat de hoge nieuws waarde van deze misdrijven minder gewelddadig, doch daarom niet minder belangrijk nieuws uit de actualiteit verdringt. Bovendien heeft de berichtgeving zelfs in zekere situaties effect op de programmering van 'niet-nieuws' programma's bij de audio-visuele media. Zo heeft het tweede Duitse TV-net (ZDF) naar aanleiding van de ontvoering van Hans Martin Schleyer tijdens de periode van 6 september tot 20 oktober 1977, haar programmering vijftien maal gewijzigd. Het ZDF wou aldus vermijden dat het publiek, na het ontvangen van informatie over de zaak Schleyer, geschokt zou worden door de inhoud van het daarop volgend programma.

Naast de negatieve effecten van de mediaberichtgeving, is er ook een positieve beïnvloeding merkbaar. Zo is er o.a. de volledige opgang gebrachte internationale discussie rond deze problematiek. Daarbij aansluitend kan verwezen worden naar het formuleren door zekere media-instanties van een aantal guidelines. Bij het opstellen van dergelijke guidelines dient er rekening mee gehouden dat deze flexibel genoeg dienen te zijn om de journalisten toe te laten ter plaatse te beslissen over de selectie van de feiten. Verder moeten zij voldoende doordacht zijn om de complexiteit van het gebeuren te omvatten, en tenslotte moeten deze richtlijnen voldoende klaar en duidelijk zijn om de reporter ter plaatse te helpen zeer snel een juiste en verantwoorde beslissing te nemen. Bepaalde auteurs hebben vanwege de hierboven geschetste criteria hun bedenkingen of dergelijke richtlijnen kunnen worden opgesteld. Bovendien kan worden vastgesteld dat het volgen van opgelegde richtlijnen vaak erg bemoeilijkt wordt. De oorzaak hiervan ligt enerzijds in het feit dat de 'snelheid' van de rechtstreekse audio-visuele verslaggeving de betekenis van de journalist en vooral van de hoofdredacteur, als controle- en selectiesluis tussen het nieuwsgebeuren en het publiek, verzwakt, en anderzijds in de hevige concurrentiestrijd tussen de diverse nieuwsmedia onderling.

Andere 'positieve' effecten van de mediaberichtgeving op de media, zijn veel eerder van economische aard. In het verlengde van het journalistiek adagium: 'slecht nieuws is goed nieuws', werd vastgesteld dat, door de verslaggeving over gijzelingsacties en geweld in het algemeen, de publieke interesse voor het medium toeneemt en aldus de kijk-, luister- of leescijfers worden opgedreven. Daarnaast bestaat er ook in bepaalde gevallen als het ware een soort van postexploitatie van het gebeuren en dit onder de vorm van de realisatie van documentaires, films, boeken, artikelen, ... Zo werden naar aanleiding van de reeds geciteerde ontvoe-

ring van Patty Hearst meer dan tien boeken gepubliceerd en werden er drie films geregisseerd.

5.4. HET PUBLIEK

Cruciaal in verband met de door de berichtgeving over gijzelingsacties gegenereerde effecten op het publiek, is de vraag of een dergelijke verslaggeving een toename van geweld tot gevolg heeft. In het kader van het terrorisme hebben Schmid en de Graaf getracht op deze vraag een initieel antwoord te vinden. Uit hun studie is gebleken dat de distortie in het beeld dat de media van de samenleving ophangen, eventueel gepaard gaand met een normenconflict, kan leiden tot een erosie van de sociale remmen op het gebruik van geweld, met andere woorden kan leiden tot een toename van de tolerantie ten opzichte van agressie en geweldpleging. Deze bevindingen kunnen geëxtrapoleerd worden naar het onderwerp van dit artikel, de gijzelingsacties.

In de literatuur wordt niet alleen melding gemaakt van een toename als mogelijke effectwerking op het publiek, doch wordt ook vaak verwezen naar een verhoogde slachtoffervrees voor en een versterkte bewustwording van zekere criminaliteitsvormen.

Tot slot van deze paragraaf wordt aandacht besteed aan de invloed van de mediaberichtgeving op een bijzondere publieksgroep, met name de potentiële daders. Een eerste weerhouden bevinding betreft de leerfunctie van de media. Uit onderzoek is gebleken dat de media vaak een vooraanstaande rol spelen in de diffusie van het geweld door de nodige 'know-how' te verstrekken aan potentiële daders. Richard Clutterbuch, een Engels journalist, formuleerde dienaangaande de volgende bedenking: 'Ideas travel... through the normal newsmedia... people watching and listening to the reports get ideas about doing the same things with themselves'. Empirische gegevens hierover ontbreken echter vooralsnog. Naast een leerschool kunnen de media ook een bron van motivatie zijn voor potentiële dadergroepen. Dit 'aangeven' van motivaties kan volgens Schmid en de Graaf op een zestal verschillende manieren gebeuren. Zo verruimen de massamedia ervaringen, vormen ze modellen, stimuleren ze verwachtingen en duiden ze doelstellingen aan. Als dusdanig kunnen deze media bepaalde personen aanzetten tot opstandigheid, wat kan resulteren in geweld, b.v. onder de vorm van een gijzelingsactie.

6. Juridische grondslagen van de Belgische mediaberichtgeving

6.1. DE VRIJHEID VAN MENING EN VAN MENINGSUITING

In maart 1989 verklaarde een belangrijk politicus¹¹ tijdens een openbare vergadering rond het thema 'Pers en Gijzeling' dat wat hem betreft de persvrijheid een absoluut grondrecht is. Een politieke uitspraak uiteraard, waarvan we ons tot

11. W. TOBBACK, Minister van Binnenlandse Zaken, nam deel aan het panel dat onder moderator F. VOETS vanuit diverse invalshoeken een aantal uiteenzettingen gaf en de vragen van het publiek beantwoordde.

doel stellen na te gaan in welke mate dit toegeschreven absoluut karakter tevens juridisch ondersteund kan worden.

Laten we eerst enkele begrippen omschrijven en dezelfde taal spreken. De vrijheid van mening is de vrijheid een eigen mening te vormen en te hebben over elke aangelegenheid die zich aan de aandacht van de mens opdringt, en dit ongehinderd door positieve of negatieve dwang van wie dan ook.¹² Zij werd door de Belgische Grondwetgever als zo vanzelfsprekend beschouwd dat zij niet uitdrukkelijk in de G.W. werd ingeschreven. De vrijheid van mening wordt wel uitdrukkelijk en zonder enige beperkingsmogelijkheid gewaarborgd in het Europees Verdrag ter Bescherming van de Rechten van de Mens (E.V.R.M.)¹³ en in het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke rechten (hierna afgekort B.P.R.; Wet van 15 mei 1981).¹⁴

De vrijheid van meningsuiting is de vrijheid om op elk gebied zijn mening te uiten¹⁵ en inlichtingen en denkbeelden van welke aard ook op te sporen, te ontvangen en door te geven, ongeacht grenzen, hetzij mondeling, hetzij in geschreven of gedrukte vorm, in de vorm van kunst, of met behulp van andere media naar keuze.¹⁶ Onder meningsuitdrukking moet worden verstaan: iedere uiting van de mens, onder welke vorm ook, waardoor iets wordt meegedeeld of duidelijk gemaakt zelfs zonder redelijk of begripsmatig te zijn. De woorden 'onder welke vorm ook' impliceren: handelingen, onthoudingen, beelden, vlaggen, tekeningen, gedragingen, woorden en geschriften.¹⁷

De volgende vormen van meningsuitdrukking worden door de G.W. uitdrukkelijk behandeld: de eredienst (art. 14, 15 en 16 G.W.): het onderwijs (art. 17

12. CRAENEN, G., 'Elementen', zoals geciteerd door ALEN, A., *Algemene Inleiding tot het Belgisch Recht*, E. Story-Scientia, 1986, p. 321.

13. Art. 9, par. 1 E.V.R.M.: Eenieder heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst; dit recht omvat tevens de vrijheid om van godsdienst of overtuiging te veranderen, alsmede de vrijheid hetzij alleen, hetzij met anderen, zowel in het openbaar als in zijn particuliere leven zijn godsdienst of zijn overtuiging te belijden door de eredienst, door het onderwijzen ervan, door de praktische toepassing ervan en het onderhouden van de geboden en voorschriften.

Art. 10, par. 1 E.V.R.M.: Eenieder heeft recht op vrijheid van meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid een mening te koesteren en de vrijheid om inlichtingen of denkbeelden te ontvangen of door te geven, zonder inmenging van overheidswege en ongeacht grenzen. Dit belet niet dat de Staten radio-, omroep-, bioscoop- of televisieondernemingen kunnen onderwerpen aan een systeem van vergunningen.

14. Art. 18, 1 en 2 B.P.R.: Eenieder heeft het recht op vrijheid van denken, geweten en godsdienst. Dit recht omvat tevens de vrijheid een zelf gekozen godsdienst of overtuiging te hebben of te aanvaarden, alsmede de vrijheid hetzij alleen, hetzij met anderen, zowel in het openbaar als in zijn particuliere leven zijn godsdienst of overtuiging tot uiting te brengen door de eredienst, het onderhouden van de geboden en voorschriften, door de praktische toepassing ervan en het onderwijzen ervan.

Op niemand mag dwang worden uitgeoefend die een belemmering zou betekenen van zijn vrijheid een door hemzelf gekozen godsdienst of overtuiging te hebben of te aanvaarden.

15. Art. 14 G.W.

16. Art. 19, par. 2 B.P.R.: eenieder heeft het recht op vrijheid van meningsuiting; dit recht omvat mede de vrijheid inlichtingen en denkbeelden van welke aard ook op te sporen, te ontvangen en door te geven, ongeacht grenzen, hetzij mondeling, hetzij in geschreven of gedrukte vorm, in de vorm van kunst, of met behulp van andere media naar zijn keuze.

17. LUYPAERS, P., 'De juridische grondslagen van de bestuurlijke politie', *Handboek voor Politiediensten*, Ced Samsom, Deel II, paragraaf nr. 89 e.v.

G.W.); de pers (art. 18 G.W.); het vergaderingsrecht (art. 19 G.W.); het verenigingsrecht (art. 20 G.W.); het petitierecht (art. 21 G.W.); het briefgeheim (art. 2 G.W.) en het taalgebruik (art. 23 G.W.).

6.2. JURIDISCHE PERKEN GESTELD AAN DE VRIJHEID VAN MENINGSUITING

Op het vlak van de Belgische interne wetgeving bepaalde artikel 14 G.W., nadat een besluit van het Voorlopig Bewind van 16 oktober 1830 de vrijheid van meningsuiting had gewaarborgd, dat de vrijheid om op elk gebied zijn mening te uiten is gewaarborgd, behoudens bestraffing van de misdrijven die ter gelegenheid van het gebruik maken ervan worden gepleegd. Hieruit volgt het principiële verbod preventieve maatregelen te nemen ter beperking van de vrijheid van meningsuiting. Geen enkele vorm van censuur mag worden ingesteld.

Alleen het nemen van repressieve maatregelen is gerechtvaardigd in de gevallen en op de wijze door de wet gestipuleerd. Zo is de meningsuitdrukking strafbaar gesteld ter bescherming van (niet limitatieve lijst) de in- en uitwendige veiligheid van de Staat (art. 113 e.v. en art. 124 e.v. Sw.), het privéleven, de eer en de goede naam (art. 439, 440, 458-460bis Sw.), de openbare orde (art. 275 e.v. Sw.) en de openbare rust (art. 561, 1° Sw.). Deze strafbaarheid is niet afhankelijk van enige openbaarheid, tenzij in bepaalde gevallen zoals in art. 444 Sw. In dit raam dient de openbaarheid ruimer opgevat dan het begrip 'open lucht' van art. 19 G.W. In andere specifieke gevallen maakt deze openbaarheid of het plaatsvinden van een meningsuitdrukking in open lucht een voorwaarde van strafbaarheid uit, zo b.v. het bekladden of besmeuren van gebouwen, bruggen en andere kunstwerken (Besluitwet 29 december 1945) of het verstoren van de orde in en om de kiesbureaus (art. 109 Kieswet).

Benevens de toepassing van deze repressieve Belgische wetgeving en alhoewel in principe preventieve maatregelen uitgesloten zijn, kan de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting OP DE OPENBARE WEG afhankelijk worden gesteld van een voorafgaande machtiging door een bestuurlijke overheid¹⁸, mits deze strekt tot de handhaving van de openbare orde, rust of veiligheid en hierbij geen machtsafwending wordt gepleegd noch gediscrimineerd. Talrijk zijn de provinciale en de gemeentelijke politieverordeningen, genomen op grond van artikel 85 Provinciewet en artikel 78 Gemeentewet (art. 120 Codificatie), die vormen van meningsuiting strafbaar stellen. Eveneens zijn beperkingen mogelijk ten aanzien van de vreemdelingen op grond van wetbepalingen die in toepassing van artikel 128 G.W. toelaten hen van het grondgebied te verwijderen wegens handelingen schadelijk voor de openbare orde of veiligheid.

Op het vlak van de internationale wetgeving kan de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting, zowel volgens het E.V.R.M.¹⁹ als volgens het B.P.R., onder-

18. Voor een vollediger benadering van de mogelijke maatregelen van bestuurlijke politie ten aanzien van de uitoefening van de vrije meningsuitdrukking (inclusief de politie van de vertoningen), zie LUY-PAERS, P., 'Bestuurlijke Politie', o.c., Lc.

19. Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, ondertekend op 4 november 1950 te Rome, goedgekeurd bij Wet van 13 mei 1955, B.S., 19 augustus 1955.

worpen worden aan bepaalde formaliteiten, voorwaarden, beperkingen of sancties voor zover deze bij wet zijn voorzien en in een democratische samenleving nodig zijn voor één der, in deze verdragen limitatief opgesomde, oogmerken.

Citeren we met name artikel 10, par. 2 E.V.R.M.: '... daar de uitoefening van deze vrijheden plichten en *verantwoordelijkheden* met zich brengt, kan zij worden onderworpen aan bepaalde formaliteiten, voorwaarden, beperkingen of sancties, welke *bij wet worden voorzien en die in een democratische samenleving nodig zijn in het belang van 's lands veiligheid, de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, de bescherming van de goede naam, de bescherming van de rechten van anderen, om de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen te voorkomen of om het gezag en, de onpartijdigheid van de rechterlijke macht te waarborgen*'.

Of vestigen we even de aandacht op artikel 19, par. 3 B.P.R. waarbij gesteld wordt dat aan de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting bijzondere plichten en *verantwoordelijkheden* verbonden zijn en deze derhalve aan bepaalde beperkingen kan worden gebonden, doch alleen beperkingen die *bij de wet zijn voorzien en nodig zijn, in het belang van de rechten of de goede naam van anderen, of in het belang van de openbare orde, de volksgezondheid of de goede zeden*.

Tenslotte blijven ook nog beperkingen mogelijk om de politieke activiteit van vreemdelingen te beheersen. Op grond van artikel 16 E.V.R.M. kan artikel 10 E.V.R.M. niet beletten dat beperkingen worden opgelegd aan de politieke activiteit van vreemdelingen. Bovendien stipuleert artikel 20 B.P.R. dat alle *oorlogspropaganda* bij wet verbonden is en het propageren van op nationaliteit, ras of godsdienst gebaseerde haatgevoelens *die aanzetten tot discriminatie, vijandigheid of geweld*, is eveneens bij wet verboden (Cf. de zaak Salman Rushdie).

6.3. DE VRIJHEID VAN DRUKPERS

De drukpers is vrij. Preventieve maatregelen, waaronder de censuur, zijn verboden. Alleen drukpersmisdrijven kunnen worden vervolgd. Een drukpersmisdrijf is elk misdrijf dat een misdadige gedachte uitdrukt d.m.v. gedrukte en bekendgemaakte geschriften. Van drukpersmisdrijf is echter geen sprake wanneer het om louter afbeeldingen of prenten gaat, ook al zijn zij gedrukt.²⁰

Inzake bestuurlijke politie begrijpen wij onder drukpers elk drukwerk dat in een aantal exemplaren wordt gereproduceerd, ongeacht of het om een dagblad dan wel om een tijdschrift gaat, om een boek of om een tractaat, om een geschrift of een uitbeelding van iets of iemand. In de rechtspraak is echter een verruimende tendens waarneembaar die breekt met deze enge visie. Het Hof van Beroep van Brussel²¹ gaat er o.m. van uit dat de Grondwetgever van 1831 in eerste instantie de vrijheid van meningsuiting heeft willen beschermen en niet zozeer het kanaal dat daarvoor wordt aangewend, nl. de drukpers. Dat bovendien in 1831 de drukpers met name is genoemd is, gelet op de tijdscontext, volkomen begrijpelijk. Het druist m.i. daarom tegen de wil van de Grondwetgever in om de vrijheid van meningsuitdrukking niet te waarborgen aan nieuwere vormen van communicatie-

20. Cass., 7 december 1971, *Pas.*, 1972, I, 341.

21. Brussel, 19 maart 1985, *R.W.*, 1985-1986, 810, e.v., met noot van J. CEULEERS.

kanalen zoals radio, televisie en andere media. Ondanks dit belangrijke arrest van het Hof van Beroep van Brussel is de bedoelde verruiming van het toepassingsveld van art. 18 G.W. echter niet zonder moeilijkheden mogelijk en dient de Grondwet aan deze evolutie aangepast (dit geldt b.v. ook voor de trapsgewijze aansprakelijkheid...).

Juridische perken gesteld aan de vrijheid van drukpers

Terwijl ik me veroorloof de lezer te verwijzen naar de noot m.b.t. de repressieve wetgeving inzake drukpers²², wens ik even stil te staan bij de maatregelen van bestuurlijke politie die t.a.v. de drukpersvrijheid kunnen worden getroffen.

Het verkopen en uitdelen van drukwerken kan op bepaalde plaatsen of bepaalde ogenblikken van aard zijn om de openbare rust te verstoren, het verkeer te belemmeren of de zindelijkheid van openbare plaatsen te schaden. Daarom kan de gemeenteraad (en in geval van dringendheid de burgemeester) het uitdelen of het verkopen van drukwerken op de openbare weg reglementeren.

In dit raam schenden volgende politiemaatregelen artikel 18 G.W. niet: de politieverordeningen waarbij de gemeenteraad het venten en verkopen van dagbladen op de openbare weg aan de voorafgaande toelating van de burgemeester onderwerpen; de politieverordening waarbij het venten van dagbladen in drankgelegenheden aan dezelfde toelating wordt onderworpen; de politieverordening waarbij de verkoop op de openbare weg van dagbladen op bepaalde dagen wordt verboden.

Het is echter eveneens duidelijk dat de bevoegdheid van de bestuurlijke overheid beperkt is: de gemeenteraad en de burgemeester mogen de verkoop of het uitdelen van drukwerken slechts reglementeren voor plaatsen toegankelijk voor het publiek; de reglementering dient te zijn ingegeven door motieven van bestuurlijke politie en mag uiteraard niet 'discriminatoire' zijn.

Door deze beperkingen te aanvaarden in zijn rechtspraak, heeft het Hof van Cassatie het algemeen principe bevestigd waardoor de grondwettelijke vrijheden GEEN afbreuk doen aan de politiebevoegdheid van de gemeenten en van de overheid in het algemeen: de vrijheid van de enen mag immers niet leiden tot de onvrijheid van de anderen.²³ De moeilijkheid is telkens weer een hanteerbaar criterium te vinden in de belangenafweging tussen de orde en de vrijheid, dit onder

22. Repressieve wetgeving inzake drukpers (niet limitatieve lijst): Decreet van 22-28 juli 1791 (gebruik van wit papier voor aanplakbiljetten van privépersonen of firma's, dit om verwarring met deze van de bestuurlijke overheden te vermijden); het Persdecreet van 20 juli 1831; de Wet van 6 april 1847 tot bestraffing van de belediging aan het adres van de Koning; de Wet van 12 maart 1858 betreffende de misdaden en wanbedrijven die een aanslag uitmaken op de internationale betrekkingen; de Wet van 20 december 1852 betreffende de beteugeling van beledigingen tegen vreemde Staatshoofden; art. 299 en 300 Sw. betreffende het uitgeven van enigerlei drukwerk, zonder daarin de ware naam en woonplaats van de schrijver of de drukker te vermelden; art. 303 Sw. betreffende het bekendmaken van het bestaan van niet toegelaten loterijen; de Wet van 15 maart 1891 houdende beteugeling van de aanzetting tot het plegen van misdrijven of wanbedrijven; het K.B. van 19 juli 1926 betreffende de beteugeling van informaties die het krediet van de Staat aan het wankelen brengen; de Wet van 23 juni 1961 betreffende het recht op antwoord, gewijzigd bij de Wet van 4 maart 1977.

23. ALLEN, A., 'Is het vereisen van een voorafgaand verlof in politiereglementen voor het uitdelen van pamfletten niet in strijd met de grondwettelijke vrijheid van meningsuiting?', *T.B.P.*, 1975, p. 117 e.v.

het a posteriori toezicht van de rechter, die in het raam van de overheidsaansprakelijkheid zich er niet mee mag vergenoegen een onderzoek te doen naar de louter formele aspecten van de legaliteit, maar tevens de interne wettigheid van de overheidsdaad en dus een toezicht op bepaalde aspecten van de opportuniteit van de overheidsbeslissing, dient te beoordelen.²⁴

Het aanplakken van drukwerken op of langs de openbare weg mag door de gemeentelijke overheid gereguleerd worden op grond van het Decreet van 16-24 augustus 1790. Deze bevoegdheid werd door de wetgever nooit opgeheven.

De gemeenteraad mag beslissen dat een exemplaar van ieder drukwerk dat zal worden aangeplakt, afgegeven moet worden op de gemeente. Het aanplakken kan afhankelijk worden gesteld van een voorafgaande toelating. De gemeentelijke overheid kan het aanplakken op bepaalde plaatsen verbieden als zulks nodig is voor het behoud van de openbare esthetiek of om redenen van openbare rust of veiligheid.

De Koning kan in uitvoering van de Wet van 11 april 1936 de invoer in België van vreemde obscene publikaties verbieden. Deze wet bevat bovendien strafbepalingen.

De Wet van 26 december 1956 verbiedt het vervoer door de post, van zendingen strijdig met de openbare orde of de goede zeden.

6.4. HET RECHT OP INFORMATIE

Het recht op (relevante²⁵) informatie is het corollarium van de hierboven behandelde grondrechten. Het is het recht van het publiek om de feiten en de opinies te kennen. Als dusdanig gekwalificeerd is haar draagwijdte identiek aan deze van de grondwettelijke vrijheden waarvan zij het toevoegsel is. In het raam van de hierboven beschreven grondrechten is het de taak van de media, en in hun naam doch vaak voor eigen rekening (?), deze van de journalist om de publieke opinie te informeren over zelfs kwetsende, aanstootgevende of rustversturende informatie en opinies.²⁶

Op grond van de Verklaring der plichten en rechten van de journalist²⁷ eisen de journalisten dan ook vrije toegang tot alle informatiebronnen alsmede het recht vrijuit opzoeken te mogen verrichten naar alle feiten die het openbaar leven kunnen beïnvloeden. Het geheim van staats- en privébelangen kan niet tegen hen worden ingeroepen, tenzij uitzonderlijk op grond van duidelijk omschreven redenen (art. 2.1. van de Verklaring). Dit laatste kan niet zonder meer worden aanvaard, zoals hierna zal worden aangetoond.

24. ALLEN, A., o.c., p. 128.

25. VAN KERKVOORDE, J., 'Regulering van misdaadberichtgeving en gerechtsverslaggeving: een Echternachse processie?', *Panopticon*, juli/augustus 1989, jaargang 10, nr. 4, p. 316.

26. Europees Hof ter bescherming van de Rechten van de Mens, december 1976, Handyside, *Publ. Cour*, Reeks A, Vol. 30, par. 65; VOORHOOF, D., 'De eer en de goede naam van politici, enkele beschouwingen bij het arrest Lings', *R.W.*, 1986-87, 1775-1785).

27. Verklaring, aanvaard te München op 24 en 25 november 1971 door de afgevaardigden van de journalistenvakbonden van de 6 (oorspronkelijke) lidstaten van de E.G. en vervolgens aanvaard door de Internationale Federatie van Journalisten op het Congres te Istanboel in 1972; zoals gepubliceerd in *Beknopt Overzicht van de Gerechtelijke Pers*, AVVB, 1988.

In de Code van de Journalistieke Beginselen wordt dit recht om ongehinderd gegevens te verzamelen en informatie en commentaren te publiceren, verduidelijkt. De feiten moeten onpartijdig verzameld en weergegeven worden (art. 2); het onderscheid tussen de weergave van de feiten en de commentaren moet duidelijk merkbaar zijn (...) (art. 3).

Het is klaar dat de publieke opinie een toegespitste behoefte aan informatie vertoont in het geval van crisissomstandigheden zoals terrorisme, gijzelingen, aanslepende zware criminaliteit, rampen, enz.

Vier ministeriële omzendbrieven van de minister van Justitie²⁸ schetsen de ruimte die aan de parketten wordt voorbehouden om informatie te verstrekken over lopende gerechtelijke, en in principe nog steeds geheime onderzoeken. Hierin wordt aanvaard dat in bepaalde gevallen het 'hoger belang' kan toelaten en zelfs gebieden dat sommige geheimen geopenbaard worden (b.v. in verband met valse bankbiljetten). Uitdrukkelijk voorbehoud wordt gemaakt voor de eerbiediging van de rechten van de verdediging, de afwezigheid van ieder persoonlijk oordeel en de uitdrukkelijke instemming van de onderzoeksrechter. De parketten zijn bijgevolg meester van de informatie die ze vrijgeven.²⁹

6.5. DE ONTHULLINGSJOURNALISTIEK³⁰

Er dient vastgesteld dat de meeste journalisten zich niet tevreden stellen met de informatie die zij via de parketten bekomen. Zonder uitzondering nemen zij dan ook talrijke initiatieven om tot een actieve garing van informatie te komen. Precies de methoden aangewend om informatie te winnen, verdienen onze aandacht.

De journalist staat niet boven de wet noch de rechtsorde. Hij dient zich te houden aan de wetten van de democratische rechtsstaat. Dit betekent dat hij bij de garing van informatie geen strafbare feiten mag plegen. Meer in het bijzonder wordt hier het probleem aangesneden van de publikatie van 'geheime informatie': zeer onlangs lekte b.v. de inhoud van een ministercomité, handelend over nationale veiligheidsproblemen, uit (*De Morgen*, 20 februari 1989, p. 6).

Laten we daarom bondig de rechtsmiddelen beschouwen die als overheidsreactie in aanmerking zouden kunnen komen.

Vooreerst is er het publikatieverbod of verspreidingsverbod opgelegd door de Voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg in kortgeding. Niet alleen zijn meestal de voorwaarden om in kortgeding te kunnen optreden niet voorhanden (spoedeisend karakter: ofwel is men te vroeg en staat men voor de onmogelijkheid om preventief een maatregel te vorderen ofwel is men te laat en is een verbod niet meer efficiënt), bovendien zijn de rechtspraak en de rechtsleer verdeeld over de bevoegdheid van de Voorzitter om in kortgeding 'repressieve' maatregelen te nemen die men bezwaarlijk als 'voorlopig' kan bestempelen, gelet op het drastische karakter van een verbod tot publikatie of verspreiding.

28. Omzendbrieven van 5 november 1897, van 24 juli 1953, van 9 april 1965 en van 5 juli 1984.

29. Zie tevens artikel 125 van het K.B. van 28 december 1950, Crimineel tarief in strafzaken.

30. VELAERS, J., 'Informatievrijheid en strijd tegen het terrorisme', *Maintien de l'ordre et droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 1987, 35-105.

Vervolgens denken we aan de inbeslagname van een gehele oplage in het raam van een strafonderzoek. Dit zou neerkomen op een preventieve maatregel die grondwettelijk in strijd is met de geest van artikel 18 G.W. Na een strafrechtelijke veroordeling kan de verbeurdverklaring van een gehele oplage worden uitgesproken. Voorgaande is duidelijk te kwalificeren als een daad van gerechtelijke politie. Zoals mag blijken uit de lectuur van de mogelijke maatregelen van bestuurlijke politie in het raam van de vrijheid van drukpers³¹, dient grondig onderzocht in welke mate, uiteraard in ultima ratio, de bestuurlijke overheden niet tot een inbeslagname kunnen (doen) overgaan.³²

Veelbesproken is tevens de mogelijkheid tot strafvervolgung wegens heling of medeplichtigheid aan schending van het beroepsgeheim. De zaken 'Pour', 'Coenen' en 'De Morgen' hebben aangetoond hoe subtiel de grenzen van een geoorloofde informatiegaring wel zijn en hoe moeilijk het Belgische rechtssysteem een pasklaar antwoord op 'ongeoorloofde' garingspraktijken kan vinden. Het is evident dat de persvrijheid niet absoluut is, noch een vrijgeleide zou betekenen voor het plegen van misdrijven met als finaliteit het verzamelen van informatie (voorbeeld: Watergate).

Voor heling is vereist dat de journalist in het bezit is gekomen van de gestolen of verduisterde materiële informatiedrager. Quid echter wanneer de journalist slechts in het bezit komt van een kopie van een soortgelijk document? Het kopiëren van een geheel stuk door een tussenpersoon levert geen nieuwe heling op. Heling is immers een aflopend misdrijf. De journalist kan straffeloos deze kopie ontvangen.

Een journalist kan als mededader of medeplichtige schuldig zijn aan schending van het beroepsgeheim. In dit geval dienen alle strafrechtelijke voorwaarden die wegen op zowel artikel 458 Sw. als op de artikelen 66 en 67 Sw. echter strikt te worden onderzocht. Ook de schending van het beroepsgeheim is een aflopend misdrijf: elke daad gesteld NA het voltooiën van het misdrijf, zoals b.v. de publicatie van de bekomen informatie, kan nooit een daad van medeplichtigheid in strafrechtelijke zin uitmaken.

De journalist beschikt vaak over informatie die niet in het bezit is van de overheid, dit als gevolg van zijn actieve informatiegaringsinspanning.

Op grond van artikel 30 Sv. weegt op deze journalist, zoals op ieder burger, de aangifteplicht wanneer hij getuige is geweest van een aanslag, hetzij tegen de openbare veiligheid, hetzij op iemands leven of eigendom. Op deze verplichting weegt echter geen penale sanctie!

De artikelen 71-75, 80, 92, 157, 158, 189, 211 en 355 Sv. verplichten bovendien de journalist, zoals ieder burger, te getuigen in rechte wanneer hij kennis heeft van een misdaad of een wanbedrijf (het Hof van Cassatie heeft dit geïnterpreteerd als alle feiten die rechtstreeks of onrechtstreeks kunnen leiden tot de waarheid).³³

De Sw. voorziet het beroepsgeheim NIET voor de journalist. Hij kan dus niet op grond van artikel 458 Sw. weigeren te getuigen. Hij is geen vertrouwensper-

31. Zie paragraaf 3 supra.

32. VELAERS, J., o.c., p. 56-57.

33. Cass., 7 november 1855, *Pas.*, 1855, I, 424; Cass., 25 april 1870, *Pas.*, 1870, I, 226.

soon aan wie men noodgedwongen vertrouwelijke informatie meedeelt, onder de garantie deze niet te onthullen.

Niettemin werd in de Verklaring (art. 7) opgenomen dat de journalist de plicht heeft het beroepsgeheim te bewaren en de herkomst van de bekomen vertrouwelijke informaties niet te verspreiden. Deze plicht werd vertaald in de Belgische Code der Journalisten in de artikelen 8 en 9: vertrouwelijke informatiebronnen mogen niet onthuld worden zonder de uitdrukkelijke toelating van de aanbren- gers; de vrijwaring van het geheim karakter in privé- en staatsaangelegenheden, zoals voorzien door de wet, mag de persvrijheid niet aantasten. Dit laatste is zelfs in strijd met de draagwijdte van de Verklaring der Rechten, waar in casu de uit- zondering op grond van klaar omschreven redenen werd aangenomen en gestipu- leerd in artikel 2.1. (zie supra).

M.a.w., de journalist bezit GEEN RECHT om te zwijgen. Wel bestaat sinds meer dan 100 jaar een *modus vivendi* waarbij het parket niet tot vervolgingen overgaat. De rechtbanken aanvaarden de belofte van de journalist aan de infor- mant om diens identiteit niet te onthullen, als een wettige reden van verschoning, op voorwaarde dat de inlichtingen op een geoorloofde wijze werden ingewon- nen.³⁴

De lege ferenda dringt een wettelijke regeling zich op; deze zal niet alleen het zwijgrecht moeten beschermen (en dus creëren), doch tevens de uitzonderingen ervan bepalen.

Komt men moeilijk tot een sluitende penale sanctieregeling, dan is het ontegen- sprekelijk zo dat de journalist, zoals ieder burger, burgerlijk aansprakelijk zal zijn voor door zijn schuld aangerichte schade, binnen het raam van de artikelen 1382 e.v. B.W.

De bevoegdheid van de burgerlijke rechtbanken inzake drukpersmisdrijven wordt reeds lang door een gevestigde rechtspraak aanvaard.³⁵ Artikel 764, 4° Ger.W. schrijft immers voor dat aan het openbaar ministerie mededeling wordt gedaan van de vorderingen die burgerrechtelijk ingesteld zijn wegens drukpers- misdrijven; hiermee wordt impliciet de bevoegdheid van de burgerlijke rechter er- kend. Dit is niet van belang ontbloomd: gelet op de *modus vivendi* en de feitelijke strafrechtelijke immuniteit waarvan de journalist geniet, kan het slachtoffer van onjuiste, onzorgvuldige, privacy-schendende, beledigende, lasterlijke (...) perspu- blikaties enkel terecht bij een burgerlijke vordering in schadevergoeding.

Voorhoof analyseerde in zijn referaat de criteria waarop de burgerrechter zich baseert om de aansprakelijkheid van de journalist te beoordelen.

De vraag te weten of de getrapte aansprakelijkheid van artikel 18 G.W. even- eens toepasselijk is in burgerlijke zaken, leidt tot een verdeelde rechtspraak. Een

34. *Parl. St.*, Kamer, 1986-87, nr. 786/2, van 10 juli 1987.

35. VOORHOOF, D., 'De grenzen aan de kritiek op (leden van) de rechterlijke macht (...)', toespraak ge- houden op 20 december 1988; Cass., 4 maart 1847, *Pas.*, 1847, I, 470; Cass., 4 december 1952, *Pas.*, 1953, I, 215; SCHUERMANS, H., *Code de la presse*, Brussel, 1882, Deel 2, 1-160; DALCO, R.O., *Traité de la responsabilité civile*, Brussel, Larcier, 1967, 419-431; MAST, A., *Overzicht van het Belgisch Grondwet- telijk recht*, Gent, E. Story-Scientia, 1975, 508; VANDENBERGHE, H., 'Gemeenrechtelijke aansprakelijk- heid voor geschreven persbijdragen', *Mediarecht* 1983, Kluwer, 1984, 3-35; DALCO, R.O., 'Examen de jurisprudence 1980-1986, La responsabilité délictuelle et quasi-délictuelle', *R.C.J.B.*, 1987, 601-672.

al te absolute interpretatie van de Grondwet zou aanleiding geven tot het aanvaarden van dit principe in burgerlijke procedures. Echter, hiermee zou de rechter totaal wereldvreemd en verwijderd van de reële verhouding tussen de journalist-bediende en de directie-uitgever als werkgever, evenals de redactie als verantwoordelijke voor het beleid, rechtspreken. Bovendien lijkt mij een veroordeling in solidum billijker dan de enkelvoudige en getrapte aansprakelijkheid van de journalist, die zich in deze laatste hypothese enorm bedreigd dient te voelen in zijn persvrijheid.

Uiteindelijk is het van belang aan te stippen dat de bonus pater familias van de journalist geacht mag worden, mede door de kennis van de deontologische en professionele regels die hij zelf heeft opgesteld, op de hoogte te zijn van de grenzen van de journalistieke vrijheid met betrekking tot de onderhavige burgerrechtelijke aansprakelijkheid. Terzake kan de rechter dan ook strengere normen hanteren.

6.6. CONCLUSIES OP HET VLAK VAN DE JURIDISCHE BESCHERMING VAN DE PERSVRIJHEID

Toepassing van de beginselen van het E.V.R.M.

Met eerbiediging van het verbod om preventieve maatregelen te nemen t.o.v. een uitoefening van de vrijheid van meningsuiting en onverminderd de bevoegdheid van de gerechtelijke overheden om gepleegde misdrijven te vervolgen, kan de bevoegde bestuurlijke overheid (van algemene of bijzondere bestuurlijke politie) repressieve maatregelen nemen van bestuurlijke politie binnen het raam van de vigerende wetgeving.

Het is evenwel te overwegen om in deze vigerende wetgeving (sensu lato) de door de supranationale verdragsteksten, meer bepaald het E.V.R.M. en B.P.R., opgelegde finaliteiten te concretiseren, als daar o.m. zijn (zie voor de volledige lijst paragraaf 1.2.2.2. en 1.2.2.3. van de analyse): *voorkoming van strafbare feiten, voorkomen dat vertrouwelijke mededelingen worden verspreid...*

Aanpassing van artikel 18 G.W.

Gelet op de evolutie van de techniek door de media aangewend om gedachten en opinies te verspreiden, is het te overwegen artikel 18 G.W. aan te passen, zodanig dat benevens de drukpers ook de radio, televisie en andere communicatiemediën ondubbelzinnig onder de bescherming van de grondwettelijke vrijheid vallen, meer bepaald met het oog op de (al dan niet) toepassing van de trapsgewijze aansprakelijkheid.

Draagwijdte van de Code van Journalistieke Beginselen

Gelet op de aangehaalde repressieve wetgeving (gerechtelijke politie) en de bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de bestuurlijke overheden, dienen de bepalingen van de Code van Journalistieke Beginselen, o.m. de artikelen 9 en 10, *zeer kritisch* gelezen te worden.

1. Artikel 9

Het geheim van de staats- en privé-belangen moet *wel*, zij het op grond van klaar omschreven redenen (conform de Verklaring van München) die in wetgeving, reglementering of richtlijnen in overleg tussen overheid en journalisten worden opgenomen, aan de journalist en de persvrijheid kunnen worden tegengeworpen.

2. Artikel 10

Het is in een rechtstaat o.i. *onaanvaardbaar* dat uitgever en hoofdredacteur, zij het na overleg met de betrokken journalist, autonoom ieder conflict of tegenstelling tussen de beoefening van de vrije meningsuiting en de andere fundamentele grondrechten (rechten van de mens) beslechten.

In welke overlegstructuur dan ook, de voor de rechtsorde verantwoordelijke overheid (rechtsorde overkoepelt de begrippen bestuurlijke en gerechtelijke politie als inhoud van de openbare orde) dient in deze besluitvorming eveneens beslissingsmacht te bezitten.

In casu mogen we als voorbeeld verwijzen naar de besluitvorming binnen de *crisisstaf* die n.a.v. een gijzelneming wordt opgericht. Deze is het enige, juridisch bevoegde en verantwoordelijke beleidsorgaan dat ook inzake de mededelingen en actieruimte van de pers de zich opdringende beslissingen neemt.

3. Dit brengt ons bij de problematiek van de afdwingbaarheid en sanctionering van de aangegane verbintenissen

Een logische en chronologische werkmethode, ingegeven door een zorg voor de bescherming van de persvrijheid in een gerechtvaardigd evenwicht met de overige grondrechten zou deze kunnen zijn waarbij:

a. *een nieuwe bestendige overlegstructuur* in het leven wordt geroepen, waarin de overheid, de pers en de politiediensten vertegenwoordigd zijn;

b. *een specifieke, deontologische journalistencode* wordt uitgewerkt, gericht naar de persvrijheid in het raam van crisissituaties, met participatie van de (eveneens) verantwoordelijke overheid en politiediensten bij de realisatie van deze nieuwe deontologische principes, in het kader van de te creëren overlegstructuur;

c. *een algemeen protocolakkoord* tussen de genoemde partijen wordt afgesloten, waarbij wederzijds verbintenissen worden aangegaan in abstracto (zoals een beginselakkoord over het aanvaarden van een embargo, over de actieve of passieve medewerking van de pers, over de openheid van de overheid en politiediensten naar de pers toe, op voorwaarde van de aanvaarding van voorgaande verbintenissen, ...) met het oog op de voorbereiding van concretere besluitvorming op dit vlak binnen een eveneens op te richten overlegstructuur naar aanleiding van elke crisissituatie in concreto;

Opmerking: opnieuw wordt aangestipt in welke mate de stellingname van het huidige artikel 10 van de Code der Journalistieke Beginselen, zoals reeds gesteld in bovenstaande conclusie nr. 4.3.3.2., binnen de rechtsorde die deze is van een democratische rechtsstaat, o.i. *onaanvaardbaar* is.

d. naar aanleiding van elke crisissituatie in concreto, een *casuele overlegstructuur* wordt tot stand gebracht (voorbeeld crisisstaf) waarin een *contract in concre-*

to wordt afgesloten tussen verantwoordelijke vertegenwoordigers van de overheid, de pers en de politiediensten, met betrekking tot de wederzijdse daadwerkelijk aan te nemen houding, in het raam van de reeds overeengekomen algemene principes van het algemeen protocolakkoord;

e. de op deze wijze tot stand gebrachte verbintenissen niet vatbaar zijn voor gedwongen uitvoering manu militari, doch wel minstens *de burgerrechtelijke aansprakelijkheid* van de betrokkenen wederzijds verbindt; de delictuele en quasidelictuele aansprakelijkheidsregeling van het Burgerlijk Wetboek (art. 1382 B.W. e.v.) bekomt een ingevulde lading, vermits de *fout* concreter aantoonbaar zal zijn;

Opmerking: binnen het bestek van de *vigerende normen* (o.m. de Code) kan een journalist NOOIT RECHTSGELDIGE PARTIJ ZIJN IN EEN DERGELIJK CONTRACT; het voorwerp van zijn verbintenis zou immers in strijd zijn met een bepaling (b.v. art. 10 van de Code) die in de mediawereld bijna als een dwingend recht wordt beschouwd (om enige analogie te vinden met betrekking tot de *draagwijdte* van de Code t.o.v. de journalisten); *conditio sine qua non* wordt daarom de herziening van deze Code, specifiek gericht naar de bedoelde crisissituaties, zoals aangegeven in paragrafen *a* en *b* hierboven.

f. als sluitstuk en stok achter de deur *wetgevend initiatief* dient genomen met het oog op de bescherming, via sanctionering, van de persvrijheid in een gerechtvaardigd evenwicht tot de overige grondrechten; meer in het bijzonder dient gedacht aan *strafwetgeving* m.b.t. een specifieke vorm van heling, van strafbare deelneming aan schending van het beroepsgeheim, van beperkingen op het zwijgrecht (dat hierdoor impliciet wordt gecreëerd).